

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vliv rozvodu rodičů na partnerské vztahy dětí

Martina Procházková

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

Vliv rozvodu rodičů na partnerské vztahy dětí

Martina Procházková

Vedoucí práce:

Mgr. Martina Štípková, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Ráda bych zde poděkovala své vedoucí práce Mgr. Martině Štípkové, Ph.D. za ochotu, trpělivost a cenné rady při zpracování práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za psychickou podporu.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Manželství.....	4
2.1	Demografický vývoj – proměny manželství	4
2.1.1	Sňatečnost a rozvodovost	6
3	Rozvod a jeho důsledky.....	12
3.1	Prediktory rozvodu.....	12
3.2	Dopady rozvodu na rozvedené	13
3.3	Dopady rozvodu na děti	15
4	Dopad rozvodu na partnerské vztahy dětí	19
4.1	Následky rozvodu rodičů	21
4.1.1	Sexuální chování	21
4.1.2	Preference kohabitace.....	23
4.1.3	Brzký vstup do manželství	24
4.1.4	Problémové chování a komunikace	26
4.2	Postoje dětí k rozvodu	29
4.3	Genderové rozdíly	30
5	Závěr.....	32
6	Seznam použité literatury a pramenů.....	34
7	Resumé.....	40

1 Úvod

Ačkoliv rozvodovost v posledních letech nijak závratně nestoupá, tak i přes to je míra rozvodovosti v celém západním světě značně vysoká. Z tohoto důvodu se rozvodovostí v posledních letech zabývá mnoho výzkumníků, a to hlavně z hlediska toho, jak tato vysoká rozvodovost působí na všechny aktéry procesu rozvodu – rodiče a děti, jež si prošli rozvodem, ale také ty rozvedené páry, jež děti nikdy neměly.

Více než 50 % dětí v současné době zakouší rozvod rodičů, a to je jeden z hlavních důvodů, proč jsem si toto téma vybrala pro svou bakalářskou práci i já. Tím hlavním důvodem pro výběr tohoto tématu je má osobní zkušenost s rozvodem rodičů a mé vlastní zkušenosti s tím, jak rozvod rodičů dokáže ovlivnit vnímání dítěte, a to jak v oblasti plánování budoucích životních cílů (vzdělání, zaměstnání či partnerské vztahy), tak v prožívání rozvodu rodičů. Rozvod rodičů, tedy na děti působí v mnoha ohledech, a to ať už jde o psychickou pohodu dítěte, vzdělání či jejich budoucí socioekonomický status. Děti prožívají rozvod rodičů mnohem více než by se mohlo zdát. A proto jsem si, jako téma své práce vybrala specifickou oblast toho, jak rozvod rodičů ovlivňuje pohled dětí na jejich budoucí či současné partnerské vztahy.

Cílem mé bakalářské práce je tedy zjistit, zda rozvod rodičů ovlivňuje to, že děti z rozvedených rodin vnímají své partnerské vztahy jinak než děti z rodin s oběma biologickými rodiči, a to hlavně v rámci jejich postojů k manželství či partnerskému soužití. Chtěla bych zjistit, zda rozvod ovlivňuje výběr typu svazku, také dobu, kdy se děti rozhodnou vstoupit do manželství či to, zda si děti přenášejí z rozvodu rodičů do svých partnerských vztahů určité charakteristiky. Hlavně mě bude tedy zajímat, jak rozvod rodičů ovlivňuje postoje jejich dětí k jejich vlastnímu partnerskému vztahu a zda se ve svých partnerských vztazích děti z rozvedených rodin chovají jinak než děti z rodin s oběma biologickými rodiči. Cíle bude dosaženo prostudováním relevantních výzkumů na toto téma, které byly publikovány jak zahraničními, tak i českými autory po roce 1989. Má práce bude tedy přehledovou statí, která shrnuje výsledky těchto mnou

vybraných výzkumných studií a celá práce bude tedy teoretického rázu. Klíčem pro vyhledávání publikací vhodných k mé rešerši bylo, aby obsahovaly téma rozvodu rodičů a soustředily se na dopady rozvodu rodičů na dětech a také na jejich partnerské vztahy.

K tomu, aby byla má práce přehlednější a vše bylo postupně a srozumitelně vysvětleno, tak byla práce rozdělena celkem do tří hlavních kapitol – manželství; rozvod a jeho důsledky a dopad rozvodu na partnerské vztahy dětí. První kapitola se týká proměn manželství. V této kapitole jde o to stručně představit, jak se manželství, jakožto instituce, proměňovalo v čase. V této kapitole také představím to, jak se vyvíjela v čase sňatečnost a rozvodovost, tedy že původně sňatečnost byla vysoká a nyní je nízká a rozvodovost naopak původně byla nízká, ale v posledních letech se ukotvila na vysokém počtu rozvodů za rok.

Zvýšená míra rozvodovosti v celém západním světě vede k tomu, že má rozvod různé dopady na všechny aktéry tohoto procesu. Tím se hodlám zabývat v druhé hlavní kapitole, která převážně pojednává o procesu rozvodu a jeho důsledcích jak na rodiče a děti, tak také na ty páry, které se rozvedly, ale nikdy děti neměly. V této kapitole budou představeny hlavní prediktory, které vedou k rozvodu a následně budou rozebrány dopady rozvodu na rozvedené a následně budou stručně představeny obecné dopady rozvodu na děti, čímž bych se chtěla dostat k hlavní kapitole své bakalářské práce, a to ke kapitole, která pojednává o vlivu rozvodu rodičů na partnerské vztahy dětí.

V rámci poslední kapitoly – dopad rozvodu na partnerské vztahy dětí – bych chtěla představit to, co je pro mou práci klíčové a tedy to, jak rozvod ovlivňuje pohlížení dětí na jejich budoucí či současné partnerské vztahy. V této kapitole bude představeno, jaké jsou rozdíly v pohlížení na partnerské vztahy dětí, mezi dětmi z rozvedených rodin a dětmi z rodin s oběma biologickými rodiči. Po představení těchto základních rozdílů budou rozebrány následky rozvodu rodičů pro děti, tedy to, kdy se děti z rozvedených rodin rozhodnou začít svůj sexuální život, jaký typ svazku preferují, zda kohabitaci či manželství a pokud volí

raději manželství, tak kdy se rozhodnou do něj vstoupit. Načež se budu zabývat tím, jak se přenáší problémové chování rodičů během jejich rozvodu i do vlastních partnerských vztahů dětí. Krátce se také zmíním o tom, jaké jsou genderové rozdíly ve vnímání partnerských vztahů po rozvodu rodičů. A tato kapitola bude následně ukončena tím, jak se děti po zkušenostech s rozvodem rodičů celkově staví k rozvodu.

2 Manželství

Manželství je obecně uznávaným sociálním fenoménem, který někteří jednotlivci považují za zastaralou instituci a někteří nikoliv. Pokud však někdo manželství nechápe jako zastaralou instituci, tak i přes to se může sám rozhodnout, že během svého života do manželství nevstoupí [Rabušic 2001: 190]. Manželství tedy bylo a do značné míry stále je dominantní formou uspořádání partnerských vztahů.

Dle Giddense manželství v západní společnosti vychází z představy o romantické lásce. Pro to, aby mohl být sňatek uzavřen, se předpokládá vzájemná osobní přitažlivost a kompatibilita, která vyústí v oboustranný cit partnerů. Romantická láska je v západní společnosti považována za přirozenou. Představy o manželství se však v realitě mohou odlišovat a to, že partneři kladou důraz na osobní uspokojení, může vyvolat velká očekávání, která nemusí být později naplněna, což se odráží v tom, že je rozvodovost v západní společnosti vysoká [Giddens 1999, 160].

2.1 Demografický vývoj – proměny manželství

V průběhu času se podoba manželství proměňovala. Může to být způsobeno tím, že generace mladých lidí vnímá manželství jinak než jejich rodiče a prarodiče a také to může být způsobeno tím, jak se proměňuje doba, ve které žijeme. To, jak se proměňují postoje a hodnoty mladých k manželství lze dobře znázornit na ukázce rozvodovosti a sňatečnosti nejen v České republice, ale v celém západním světě.

Po druhé světové válce se v celém západním světě začal rozpadat tradiční pohled na manželství (manželství chápáno jako rodinná povinnost) a tento model se začal transformovat do manželské lásky. Manželství se začalo stávat institucí, pro kterou bylo důležité, aby byla věnována dostatečná pozornost citovým a sexuálním otázkám, aby byly brány v potaz názory na výchovu dětí a také na dělbu prací v domácnosti. V této době se také začaly rozvíjet manželské

poradny, kde manželé mluvili o svých nejintimnějších problémech [Rabušic 2001: 182].

V období 1960–1970 dospívá věková kohorta, která se narodila v poválečném „baby boomu“, což byla generace, která ve své podstatě již v drtivé většině netrpěla nějakým nedostatkem. V tomto období si tato nová generace začala pokládat otázky, které se týkaly jejich základních společenských hodnot, a tak docházelo ke kolektivnímu odmítání norem, jež této generaci podsouvala generace starší. Tato nová západoevropská generace docházela k nápadu uspořádat společnost zcela novým způsobem [ibid.: 183].

Van de Kaa [1997 in Rabušic 2001] poukazuje na to, že západoevropské země prošly od roku 1965 do současnosti tzv. druhou demografickou tranzicí. V rámci této demografické tranzice došlo například k tomu, že se prodloužila doba mezi sňatkem a prvním porodem, že se začala zvyšovat rozvodovost, že mladí lidé začali odkládat sňatek na pozdější dobu a s tím souviselo to, že mladí lidé začali více preferovat nesezdaná soužití, v kterých viděli jisté výhody a manželství odkládali až na dobu, kdy byla nevěsta těhotná. Dle van de Kaa poukazují tyto body na to, jak nová životní orientace mladých lidí umožňuje nově nakládat mužům a ženám s jejich intimním životem či manželstvím a také jim umožňuje rozhodnout se a naplánovat si dobu, kdy se budou chtít stát rodiči.

V minulosti také manželství souviselo s potřebou předávat status a majetek z generace na generaci. To v současné době do jisté míry už také neplatí. Manželství také ztrácí svou ekonomickou úlohu, respektive ekonomickou závislost žen na mužích. Větší prosperita je tedy určitým symbolem naděje pro partnery, že pokud by došlo k tomu, že se partneři rozvedou, tak budou schopni vytvořit svou samostatnou domácnost mnohem lépe, než tomu bylo v minulosti [Giddens 1999: 165].

Dalším faktorem, který by mohl působit na to, že je rozvodovost v současné době vysoká, je dle Matouška rychlé tempo společenských změn. Matoušek uvádí, že nyní už pro každou generaci platí jiné zvyky, které se týkají fungování rodiny a výkonu manželských rolí [Matoušek 1997: 117]. Může to být

dáno tím, že děti se od svých rodičů učí tomu, jak se chovat v manželství a vzhledem k tomu, že generace rodičů dětí i generace prarodičů a praprarodičů se chovala v manželství jinak, tak je pro děti těžké brát si nějaký příklad z generací předchozích.

Mnoho výzkumníků v České republice dokládá, že hodnoty týkající se přístupu k manželství a rodičovství se v očích mladých lidí příliš nemění. Mladí lidé stále považují manželství a rodičovství jako důležitou součást svých životních plánů, ale od generace svých rodičů se liší hlavně tím, že své životní plány, obzvláště manželství a rodičovství, odkládají na pozdější věk. Je to hlavně z toho důvodu, že si před manželstvím a rodičovstvím chtějí vyzkoušet společné soužití, ale bez manželského svazku [Chaloupková, Šalamounová 2004: 14].

Někteří výzkumníci však uvádějí, že většina sňatků, kterým předcházelo to, že páry žily společně v kohabitaci, tudíž se to týká i párů, které se nikdy nevezly, tak končí s mnohem větší pravděpodobností rozvodem či rozchodem a neovlivňuje to ani fakt, že tyto páry mají děti [Bumpass 1990 in Chaloupková, Šalamounová 2004].

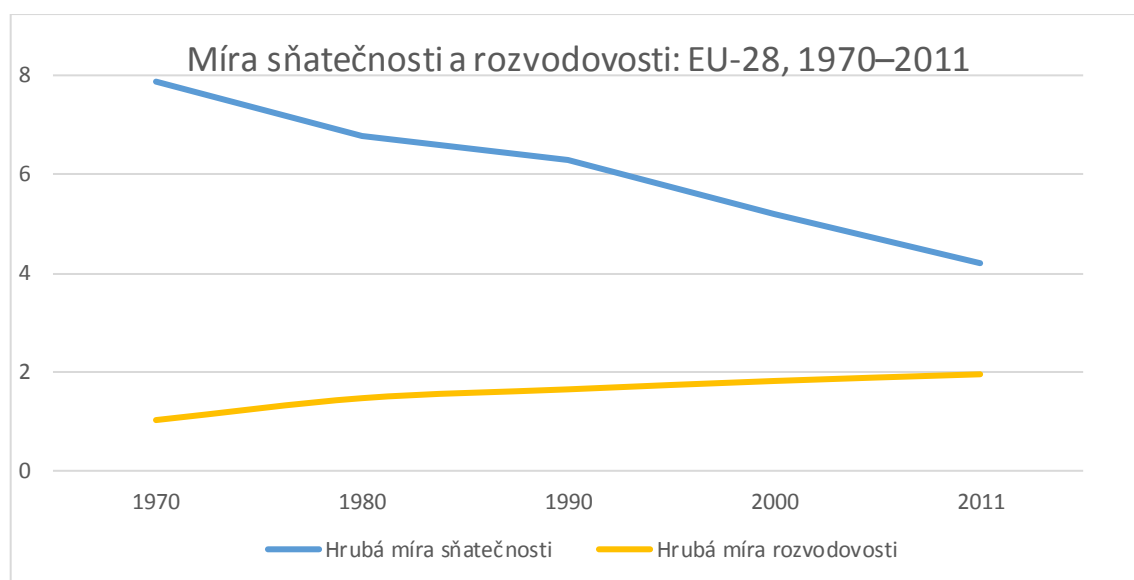
2.1.1 Sňatečnost a rozvodovost

V předešlé podkapitole jsme si ukázali to, jak se vnímání manželství proměňovalo v čase. A to konkrétně to, jak se právě nové generace staví celkově k instituci manželství a také k době, kdy se rozhodnou uzavřít sňatek, pokud vůbec. Tato podkapitola nám má ukázat, jak se proměňovaly statistiky sňatečnosti a rozvodovosti v závislosti na tom, jak se proměňovalo manželství, protože postupné změny ve významu instituce manželství rapidně zahýbaly statistikami týkajícími se sňatečnosti a rozvodovosti v celém západním světě. V této podkapitole bude tedy představen vývoj sňatečnosti a rozvodovosti v průběhu času, a to jak v České republice, tak v celém západním světě.

Hrubá míra sňatečnosti a rozvodovosti je ukazatel, který nám udává počet sňatků či rozvodů připadajících na 1 000 obyvatel ve sledovaném časovém období. Právě tato míra sňatečnosti a rozvodovosti nám bude nápomocná

k tomu, abychom si ukázali, k jakým změnám v průběhu času došlo. Změny rozvodovosti a sňatečnosti budou prezentovány ve třech grafech, z nichž každý zastupuje jinou oblast – Evropu, USA a Českou republiku.

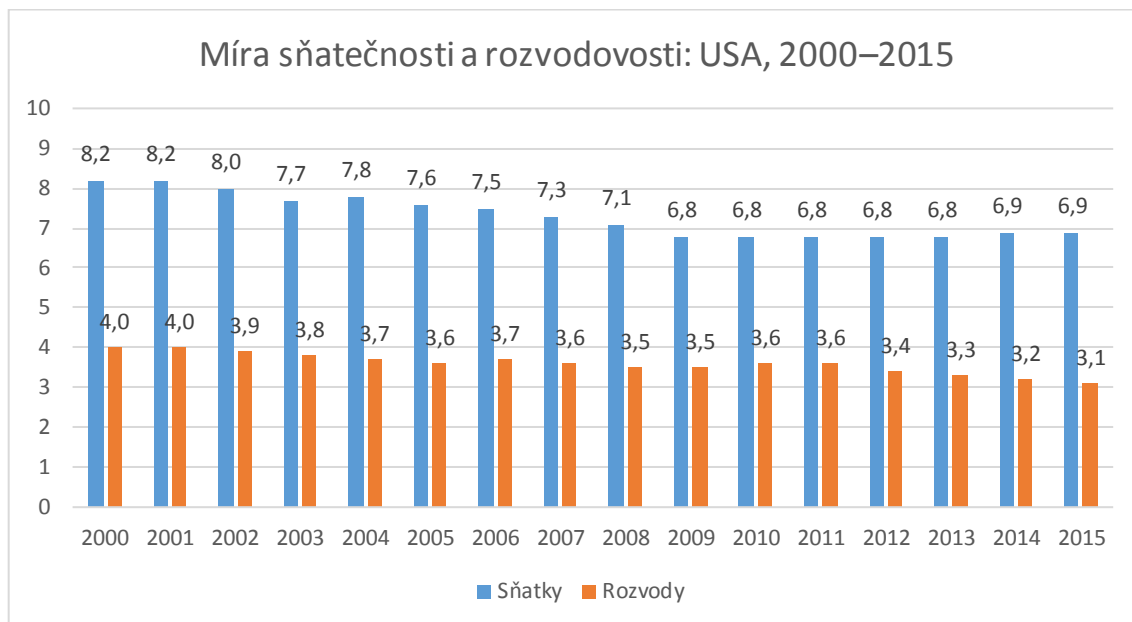
Graf č. 1 nám tedy ukazuje, jak se hrubá míra sňatečnosti a rozvodovosti proměňovala od roku 1970 až do roku 2011 ve 28 státech, které jsou členy Evropské unie. Z grafu je zřejmé, že hrubá míra sňatečnosti postupem času klesá. Zatímco v roce 1970 byla hrubá míra sňatečnosti 7,9, tak v roce 2011 klesla až na 4,2. Naopak ukazatele rozvodovosti se začaly postupně zvyšovat. V roce 1970 byla hrubá míra rozvodovosti relativně malá, a to 0,9, ale v roce 2011 vystoupala na hodnotu 2,0. V evropském měřítku mezi země s nejvyšší rozvodovostí patří například tyto: Dánsko, Litva, Lotyšsko či Švédsko.

Graf č. 1: Hrubá míra sňatečnosti a rozvodovosti, EU-28, 1970–2011 [Eurostat 2016]

Klesající sňatečností a vysokou mírou rozvodovosti se zabývá i USA. Jak je vidno z grafu č. 2, tak v USA byla hrubá míra sňatečnosti v roce 2000 ve výši 8,2 na 1000 obyvatel, zatímco v roce 2015 klesla hrubá míra sňatečnosti až na 6,9. Co se týče hrubé míry rozvodovosti, tak ta v roce 2000 byla 4,0 a v roce 2015 klesla na 3,1. To, že hrubá míra rozvodovosti v USA klesá nic nemění na tom, že i hrubá míra sňatečnosti klesá, a tak stejně téměř polovina všech manželství v USA končí rozvodem. Tyto evropské i americké statistiky nám tedy ukazují to,

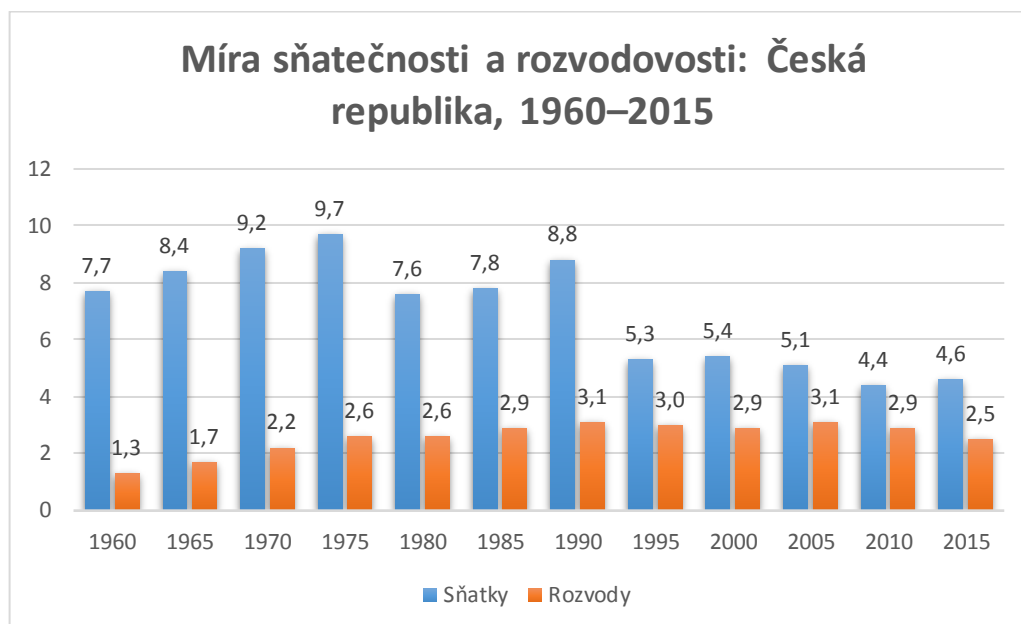
že v průběhu času sňatečnost klesá, popřípadě již neklesá, ale zůstává na nižším počtu. Je z toho tedy zřejmé, že bychom se měli podrobněji zabývat tím, proč tomu tak je, že sňatečnost postupem času klesala.

Graf č. 2: Hrubá míra sňatečnosti a rozvodovosti, USA: 2000–2015 [U.S. Census Bureau, 2016]

Hrubou míru sňatečnosti a rozvodovosti v České republice nám ukazuje poslední graf, a tedy graf č. 3. Pokud tedy jde o Českou republiku, tak hrubá míra sňatečnosti od roku 1989 klesá. Zatímco v roce 1989 byla hrubá míra sňatečnosti v České republice 7,8, tak o pouhé čtyři roky později, tedy v roce 1993, klesla tato míra sňatečnosti na 6,4 a od té doby klesala a udržovala se kolem míry 5,0. V posledním měřeném roce, tedy v roce 2015, byla hrubá míra sňatečnosti v České republice 4,6, tedy téměř o polovinu menší, než tomu bylo v roce 1989. Nejnižší hrubá míra sňatečnosti byla v České republice naměřena v roce 2013, kdy klesla až na 4,1. Co se týče hrubé míry rozvodovosti, tak se Česká republika v evropském kontextu zařazuje mezi země s vysokou úrovní rozvodovosti. Ukazatele rozvodovosti se začaly zvyšovat na počátku 60. let 20. století a tento ukazatel se do 90. let zvýšil téměř na trojnásobek. Od roku 1989 se hrubá míra rozvodovosti v České republice zastavila, ale to bylo z toho důvodu, že už tak byla vysoká – 3,0. Tato míra rozvodovosti se ustálila přes celá 90. léta, kdy výjimku tvořil pouze rok 1999, kdy míra rozvodovosti klesla na 2,3. Během

prvního desetiletí 21. století míra rozvodovosti, stejně jako v USA, začala klesat, ale stále se udržuje na vysoké hranici a více než polovina manželství končí rozvodem [Šťastná 2006, ČSÚ 2016a].

Graf č. 3: Hrubá míra sňatečnosti a rozvodovosti, ČR: 1960–2015 [ČSÚ 2016a]

Tyto grafy (1, 2 a 3) týkající se sňatečnosti a rozvodovosti v západním světě nám měly sdělit hlavní myšlenku toho, že v průběhu doby míra sňatečnosti klesala, zatímco míra rozvodovosti rostla. Pokud se na všechny tři grafy podíváme podrobněji, tak zjistíme, že hrubá míra sňatečnosti je v současné době totožná v Evropě i v České republice, ale statistiky USA uvádějí, že v rámci jejich hrubé míry sňatečnosti vstupuje do manželství o téměř polovinu více lidí, než jak tomu je v Evropě a v České republice.

Avšak co se týče hrubé míry rozvodovosti, tak ta sice postupem času stoupala (a v rámci Evropy tomu tak stále je), ale v USA a v České republice začala, během posledních 15 let, klesat. I když je to USA, kde je míra sňatečnosti nejvyšší, tak je zároveň v USA i hrubá míra rozvodovosti největší (3,1). Česká republika má současnou hrubou míru o něco nižší než USA (2,5) a Evropská unie v tomto případě má hrubou míru rozvodovosti ze všech uváděných příkladů nejnižší. I když by se mohlo zdát, že to, že rozvodovost začala postupně klesat,

je dobré znamení a manželství přestávají končit rozvodem a přetrvávají, tak je tomu právě naopak. Všechny tři grafy nám předkládají, že míra sňatečnosti také klesá, a to má celkově za následek, že téměř polovina všech manželství končí rozvodem. V České republice je tato míra rozvodů ještě větší než jedna polovina.

Na to, že je míra rozvodovosti v současné době vysoká, ale zároveň klesá, upozorňuje i Možný [2006], který uvádí, že vzhledem k tomu, že v současné době je vysoká pravděpodobnost a snadnost rozvodu, tak přestává být manželství určitou jistotou a lidé ztrácejí důvod k tomu, aby do manželství vstupovali. Tím pádem se rozvodovost začíná snižovat, protože svazky, které byly uzavřeny, tak nebyly registrovány jako manželství, ale pouze jako nesezdaná soužití. Vysoká rozvodovost byla tedy nejdříve důvodem pro ještě vyšší rozvodovost, až nakonec díky ní došlo ke kolapsu jejího vlastního růstu díky poklesu sňatečnosti.

Důvodem klesající míry sňatečnosti může být to, že se zvyšuje věk mladých dospělých při vstupu do manželství. V České republice jsou nejpočetnější 25–29leté nevěsty (v roce 2015 tvořily 35,2 %). Pokud jde o muže, tak ti se v letech 2005–2008 nejčastěji ženili v 25–29 letech, ale od roku 2009 se tato hranice pro to, kdy vstoupit do manželství, přesunula na hranici 30–34 let (27,4 % ženichů v roce 2015) [ČSÚ 2015a]. Americké studie také uvádějí, že ani v USA se mladí dospělí nechtějí brát v brzkém věku a odsouvají dobu sňatku na později, takže věková hranice vstupu do manželství je zcela totožná [U. S. Census Bureau 2011]. Co se týče Evropy, tak Evropská unie ve svých statistikách uvádí, že průměrný věk při vstupu do prvního manželství je u žen 26,3–33,0 a u mužů je tato hranice uvedena mezi lety 29,0–35,7. [Eurostat 2015].

Hlavní problém, který se však týká vysoké míry rozvodovosti, ač v poslední době již nijak závažně nestoupá, je to, že dle statistik má více než 50 % rozvádějících se párů nezletilé dítě [ČSÚ 2016b], a tudíž zkušenost s rozvodem rodičů zažívá velké procento dětí, a právě tato zkušenost by je mohla v dospělosti v určitých aspektech ovlivňovat. To, že více než 50 % rozvedených párů má děti je to, co mě v mé práci zajímá. A to z toho důvodu, že tak velké procento dětí zažívá zkušenost s tímto psychicky náročným a dlouhotrvajícím

procesem, který většinu z nich ovlivní do budoucna, a to ať už v rámci jejich chování, životních cílů, vzdělání či právě vnímání jejich partnerských vztahů.

V rámci této podkapitoly bylo tedy důležité si ukázat to, jak se proměňovala instituce manželství. Bylo znázorněno, že lidé vstupují méně do manželství a také se snižuje míra rozvodovosti. Avšak to, že se míra rozvodovosti zmenšuje neznamená, že by méně manželství končilo rozvodem. Rozvodem v současné době končí více než polovina manželství a z toho polovina rozvádějících se manželství má nezletilé děti, což je to hlavní, co mě v souvislosti s tímto tématem zajímá.

3 Rozvod a jeho důsledky

Jak již bylo zmíněno, tak rozvody jsou v současnosti již relativně běžnou událostí. Avšak všichni aktéři, kteří se účastní rozvodu, něco ztrácejí. Dospělí ztrácejí svého partnera, děti přicházejí o stálou přítomnost jednoho z rodičů (nejčastěji otce), někteří musí kvůli rozvodu změnit své bydliště, dochází k ekonomickým ztrátám, děti často negativně mění svůj vztah k pečujícímu rodiči (nejčastěji matce) a rozvedené ženy jsou mnohem více zatížené, protože na provoz domácnosti začínají být samy [Matoušek 1997: 119].

Na základě předvedené vysoké míry rozvodovosti v celém západním světě je tedy důležité představit si, jak rozvod dopadá na hlavní aktéry tohoto procesu, a to dospělé, jež neměli děti, poté dospělé, jež měli děti a hlavně, jak rozvod ovlivňuje děti těchto rozvedených párů.

3.1 Prediktory rozvodu

Co se týče procesu rozvodu, tak je důležité jako první zmínit to, jaké události či aspekty k rozvodu vedou. Mnoho výzkumníků pohlíží na rozpad manželství z několika možných úhlů a uvádějí několik možných příčin, které k rozpadu manželství vedly. My si zde ukážeme pouze ty prediktory rozvodu, které autoři zmiňovali nejčastěji.

Možný [2006] ve své knize *Rodina a společnost* uvádí několik hlavních prediktorů rozpadu manželství. Jsou jimi: socioekonomický status, věk vstupu do manželství, etnicita a rasa, zda pár má děti či nikoliv, doba trvání manželství, zda pár žije ve městě či na venkově, náboženství, dědičnost rozvodovosti a pořadí manželství. Mezi nejdůležitější prediktory rozvodu patří tedy i socioekonomický status, protože rostoucí nezávislost žen na mužích, tedy stoupající zaměstnanost žen, je považována za jeden z nejdůležitějších aspektů, který má dopad na rozpad manželství, protože žena se stává méně ekonomicky závislou na svém muži.

Riziko rozpadu manželství je nižší, pokud manželé mají děti, které jsou v předškolním věku, naopak však toto riziko stoupá, pokud jsou jejich děti starší nad 12 let. S dětmi také souvisí to, že zvýšenému riziku rozpadu manželství čelí manželství, kde páry nemají žádné anebo mnoho dětí a stejně tak jsou na tom manželství, která jsou uzavírána buďto ve velmi nízkém anebo pokročilém věku [Hubatková et al. 2012]. To, kdy došlo ke vstupu do manželství je důležitým aspektem hlavně z toho důvodu, že pokud je sňatek uzavřen před dosažením 19let, tak se manželství stává mnohem náchylnějším k rozvodu. V takovém sňatku totiž dochází k negativnímu ovlivnění profesních šancí snoubenců, čímž posléze dochází ke snižování socioekonomického statusu [Možný 2006].

3.2 Dopady rozvodu na rozvedené

Debaty sociologů o dopadech rozvodu na jedince probíhají již několik let. Ukazuje se, že rozvod nemá příliš příznivé efekty ani na děti z rozvedených rodin a ani na samotné rozvádějící se partnery. Rozvod sám o sobě je chápán jako nepříznivá životní událost [Hubatková et al. 2012]. Jde o stresující událost, která začíná ve chvíli, kdy jsou partneři ještě spolu a končí až dlouho poté, co je rozvod legálně ukončen [Amato 2000].

Největším traumatem pro rozvedené je samotný rozvod. V této fázi totiž dochází k tzv. „praní špinavého prádla“ na veřejnosti. Rozvádějící se partneři se začínají pomlouvat, ubližovat si, vyčítat, klamat apod. [Matoušek 1997: 119]. Rozvod však může mít také pozitivní dlouhotrvající důsledky, ke kterým vede to, že rozvádějící se pár vyřeší úspěšně všechny své problémy [Wheaton 1990 in Amato 2000].

S tím souvisí také to, že celková zkušenost s rozvodem je pro rozvádějící se páry velmi stresovou záležitostí. Amato [2000] poukazuje na to, že po úplném ukončení procesu rozvodu mohou nastat dvě situace. První situací rozumí takovou, kdy jeden z rozvedených, popřípadě oba, vnímá rozvod manželství jako osobní tragédii. Druhou možnou situací je ta, že jeden z rozvedených, anebo oba, vidí rozvod manželství jako příležitost k osobnímu růstu anebo jako únik z nefunkčního manželství.

Rozvedené páry se po rozvodu potýkají s mnoha negativními dopady. Jde například o to, že rozvedené páry mají větší problémy se zdravím, je u nich zaznamenána vyšší míra úmrtnosti a vykazují vyšší úroveň psychických problémů, než jak tomu je u sezdaných párů. Rozvedené páry také projevují více sociální izolace, jsou méně spokojeni se svým sexuálním životem a dochází u nich (především u žen) k ekonomickým problémům. Ne všechny rozvedené páry mají děti, ale ti, co je mají a rozvedly se, tak mohou po rozvodu projevovat problémy týkající se jejich rodičovských rolí souvisejícími s napětím mezi expartnery [Vohlídalová 2014]. S tím, že rozvedené páry vykazují celkově nižší úroveň psychické pohody, souhlasí i Amato [2000]. Ten tvrdí, že tato nižší úroveň psychické pohody se projevuje tím, že expartneři zažívají menší pocity štěstí, mají více symptomů psychické úzkosti a celkově mají nižší sebevědomí.

Rozvod má odlišné dopady na muže i ženy. Ženy po rozvodu ekonomicky strádají více než muži. Může to souviset s tím, že ženy mají celkově nižší příjmy než muži. Také to souvisí s tím, že ženy po rozvodu zažívají menší ekonomickou podporu od mužů. Muži naopak ztrácí svou pečovatelskou roli v rodině (pokud jde tedy o rozvádějící pár, který měl děti) a dochází ke ztrátě kontaktu s dětmi, protože ve většině případů jsou po rozvodu děti svěřovány do péče matek. Ženy se tak tedy přizpůsobují roli pečovatelky i roli živitelky [Vohlídalová 2014].

Některé studie by však s tímto tvrzením nesouhlasily. Jiné studie totiž poukazují na to, že rozvod za určitých okolností (například rozvod s alkoholikem) může mít pozitivní dopad na ekonomickou situaci. Rozvod, popřípadě rozchod, se většinou děje z nějakého vážného důvodu (například domácí násilí), a proto ve svém důsledku může mít pozitivní dopad na rozvedené. Tento pozitivní dopad vzniká u žen částečně z toho důvodu, že po rozvodu se stanou samoživitelkami a u většiny z nich následuje prozření, že pokud dokáží uživit sebe i své dítě bez pomoci partnera, tak narůstá jejich sebevědomí a pocit vlastní svobody. Rozvod tedy zpočátku mívá určité negativní dopady na rozvedené, ale s postupem času tento negativní efekt většinou pozvolna odeznívá a někteří lidé jsou na tom podstatně lépe než v době, když žili ještě v manželství [ibid.].

Jak již bylo zmíněno, tak některé studie nepoukazují jen na negativní aspekty rozvodu, ale snaží se ukázat i ty pozitivní důsledky rozvodu. Například Acock a Demo [1994 in Amato 2000] shledali, že mnoho žen po rozvodu uvádělo, že u nich došlo ke zlepšení v kariéře, sociálním životě a štěstí. Riessmann [1990 in Amato 2000] také shledal ve své studii, že ženy nabývaly po rozvodu většího sebevědomí a smyslu pro kontrolu a muži zase pociťovali více úspěchů v interpersonálních dovednostech.

Pokud jde o pocity v rozvedených párech, tak ten partner, jenž rozvod inicioval, tak po vyřešení celého rozvodového řízení cítil velkou míru úlevy. Naopak ten partner, jenž by chtěl v manželství pokračovat, nemusel truchlit ohledně konce manželství až do té doby, než nastala ta část, kdy byl rozvod legálně ukončen, čímž se toto rozhodnutí stalo definitivním. Avšak je dokázáno, že oba manželé před oficiálním ukončením manželství, i po něm, zažívají velký stupeň emoční úzkosti [Emery 1994 in Amato 2000].

To, co asi nejvíce působí na psychiku bývalých manželů po rozvodu, pokud tedy nemají nového partnera/ku, je ztráta podpory od partnera. A to ať už jde o podporu partnera v nemoci, při ztrátě zaměstnání, společnosti ve stáří, tak každý potřebuje někoho, o koho by se mohl opřít [Klimeš 2005: 50]. Proces rozvodu dospělé zřejmě ovlivňuje nejvíce v rámci jejich psychiky, protože většina studií představovala to, že dospělí po rozvodu trpí nejvíce z ekonomického a psychického hlediska.

3.3 Dopady rozvodu na děti

Amato [2000] ve své studii poukazuje na to, že v dnešní době už nejsou rozdíly, mezi dětmi z rozvedených rodin a dětmi z rodin s oběma biologickými rodiči, tak velké. Amato uvádí, že by to mohlo být dáno tím, že rozvod se stává v současné době celkem častou záležitostí a je společensky více přijímán, anebo by to mohlo být způsobeno tím, že rodiče vyvíjejí větší úsilí k tomu, aby redukovali dopad rozvodu na jejich děti.

To, jak rozvod ovlivňuje děti, může být dáno několika faktory, jako například věk, intenzita konfliktu mezi rodiči, záleží také na tom, zda děti mají sourozence, prarodiče a další příbuzné. Další vliv na adaptaci dětí má to, zda se po rozvodu rodičů dítě pravidelně vídá s oběma rodiči [Giddens 1999: 167].

Děti z rozvedených rodin často postihují důsledky rozvodu až v dospělosti, a to v podobě nízkého socioekonomického statusu, narůstání manželských problémů, a hlavně v tom, že tyto děti velmi často mají pochybnosti ohledně jejich vlastního manželství. Bojí se toho, že i jejich vlastní manželství skončí rozvodem [Amato 2000]. S tímto tvrzením souhlasí i autoři Hubatková et al. [2012], kteří tvrdí, že rozvod rodičů negativně ovlivňuje jejich děti v několika aspektech, a to například v tom, že děti z rozvedených rodin dosahují celkově nižšího vzdělání, mají nižší úroveň životního standardu a získávají povolání, která mají nižší prestiž. Kromě těchto aspektů autoři uvádějí, že tyto děti mají také mnohem větší tendenci vstupovat do manželství v brzkém věku anebo s větší pravděpodobností budou upřednostňovat kohabitaci.

Vznik neúplné rodiny (po rozvodu rodičů) vede k tomu, že dochází k mnoha problémům (takové jako je ekonomické a sociální zhoršení situace v rodině), které se týkají dětí. Jde o to, že neúplné rodiny se skládají většinou z pečující matky a jejích dětí, kde chybí otec a jeho socializační vliv na děti. Děti jsou tedy převážně, i díky feminizaci školství, od svého dětství obklopeny převážně ženami. Díky rozvodu rodičů se většinou mění postoj matky a okolí k dítěti, což způsobuje to, že dítě se začne svým chováním a emočním vyjadřováním odlišovat od svých vrstevníků, kteří vyrůstají v rodinách s oběma biologickými rodiči [Šťastná 2006].

Někteří autoři však tvrdí, že rozvod rodičů může mít na děti i pozitivní vliv. Týká se to především dívek, které po rozvodu rodičů navazují mnohem lepší a osobnější vztahy s pečujícím rodičem – tedy matkou. Rozvod děti mohou brát pozitivně také z toho důvodu, že vidí, že manželství jejich rodičů není šťastné. Děti vidí, že se rodiče neustále hádají a domácnost vidí jako nepříjemné

prostředí, ze kterého vede cesta ven jen v podobě rozvodu rodičů [Amato, Booth 1997 in Amato 2000].

Díky rozvodu rodičů dítě automaticky přichází o denní kontakt s jedním z rodičů, a to může mít velký vliv na socializaci dítěte. Socializace dítěte se ztěžuje hlavně z toho důvodu, že vychovávající rodič má větší pracovní zátěž a díky tomu méně času na dítě. To způsobuje problémy dítěte (například problémy s chováním, zhoršení ve škole apod.). To, co ovlivňuje, jak se dítě po rozvodu bude chovat a jaké to na něm zanechá následky, není tedy úplně proces rozvodu, ale je to spíše konflikt mezi rodiči, protože to, jak se rodiče přizpůsobí nové situaci, ovlivní, jak velké nepříznivé důsledky rozvodu budou [Hubatková et al. 2012].

Někteří autoři považují kontakt s nepečujícím rodičem za nedůležitý, avšak některé studie prokázaly, že pokud se dítě po rozvodu nadále vídá s tím rodičem, nejčastěji otcem, který jejich domácnost opustil, tak to má na dítě velký vliv. Dítě po kontaktu s nepečujícím rodičem má mnohem lepší výsledky ve škole a vykazuje mnohem méně problémů [Amato, Gilbreth 1999 in Amato 2000].

To, že děti po rozvodu rodičů žijí jen s jedním rodičem, je ovlivňuje v několika ohledech. Matky dětí po rozvodu tráví většinu svého času v zaměstnání, aby dětem mohly platit věci do školy. To však vede k tomu, že dětem se nedostává tolik pozornosti a pomoci, kolik by mělo. Jako důsledek toho může být, že u dětí z rozvedených rodin je velká pravděpodobnost, že se jim po rozvodu nebude dařit ve škole [Amato, Keith 1991].

Několik výzkumníků uvádí, že na základě nízkého ekonomického statusu matky po rozvodu, se snižuje pravděpodobnost, že děti z rozvedených rodin dosáhnou vyššího vzdělání. Avšak autoři Hubatková et al. [2012] uvádějí, že díky tomu, že v současné době polovina manželství končí rozvodem, tak se blížíme k situaci, kdy bude velmi pravděpodobné, že na vysokou školu bude moci nastoupit většina dětí a tím by měl klesat negativní efekt rozvodu rodičů na dítě v rámci příležitostí na jeho vzdělání. Autoři tedy argumentují, že s expanzí terciárního vzdělávání může vliv rozvodu na vzdělání dětí klesat.

Porozvodová situace je charakteristická tím, že v rodině, kde dítě vyrůstá, dojde ke snížení životních standardů. To, že dojde k omezení ekonomických zdrojů rodiny, ovlivňuje zdraví, školní docházku, prospěch a úroveň vzdělávání dítěte [Hubatková et al. 2012].

Mnoho autorů uvádí, že domácnost, ve které dítě po rozvodu rodičů vyrůstá, je ekonomicky nevýhodná. Je to hlavně z toho důvodu, že výchova dítěte většinou připadne matce a vzhledem k tomu, že je na celou domácnost sama, pokud se tedy znovu neprovdá anebo si nenajde nového partnera, tak domácnost ekonomicky strádá. Špatná ekonomická situace vede k tomu, že matky nejsou schopny svému dítěti poskytnout takové prostředky, které by mu usnadnily vzdělání (jako je například počítač, speciální výukové programy apod.). Na základě tohoto znevýhodnění děti z rozvedených rodin dosahují nižší úrovně vzdělání, což následně vede k tomu, že se tyto děti spokojí i s prací s nižším sociálním statutem, které odpovídá i nižší příjem, což v konečném důsledku vede k celkovému nižšímu socioekonomickému statusu [Šťastná 2006].

S procesem rozvodu souvisí také psychické reakce dětí. Tyto reakce dětí na rozvod bývají často skryté. Děti po rozvodu svých rodičů začínají trpět depresemi, pocitem zavržení, vytvářejí si různé hypotézy, které by vysvětlily rozpad manželství jejich rodičů, jsou zmatení a většinou se staví na stranu jednoho z rodičů a vůči druhému zaujímají nepřátelský postoj [Matoušek 1997: 121]. To, že děti po rozvodu rodičů trpí depresemi, může být také dáno tím, že si rozvod rodičů vyčítají a mají pocit, že je to jejich vina [Amato 2000].

4 Dopad rozvodu na partnerské vztahy dětí

V předchozí kapitole jsme si ukázali, jaké jsou obecné dopady rozvodu rodičů na děti. Ukázali jsme si, že rozvod může děti ovlivňovat v mnoha ohledech, jako je například horší prospěch dětí ve škole, což vede k celkovému horšímu dosaženému vzdělání dětí, anebo psychické problémy dětí. Na toto téma navážeme v této kapitole, kde si ukážeme, jak rozvod rodičů ovlivňuje partnerské vztahy jejich dětí. Ukážeme si, zda se zkušenost s rozvodem rodičů promítá do toho, kdy děti zahajují svůj sexuální a partnerský život a jaké formy vztahu volí. Emery et al. [1999 in Lansford 2009] tvrdí, že pokud děti získají takovou zkušenost, jako je rozvod rodičů, tak do budoucna budou vykazovat problémovější chování a problematičtější sociální vztahy, a to především ty intimní.

Co se týče partnerských vztahů, tak je důležité zmínit, co se tímto termínem vlastně rozumí. Ztotožňuji se s rozlišením partnerských vztahů dle Kiernan a Cherlin [1999]. Autoři partnerství definují jako manželskou anebo kohabitující jednotku. Přičemž v souvislosti s tím rozlišují partnerství ještě na 3 typy, a to: manželství; kohabitace, která následně vede k manželství; kohabitace, která nevede k manželství. Toto rozdělení je důležité zmínit hlavně z toho důvodu, že ne všechny děti vstupují do manželství, ale jsou v nějakém partnerském vztahu.

Giddens [1999] uvádí, že děti z rozvedených rodin si do svých vlastních partnerských vztahů přenášejí vzpomínku na rozvod. Tyto děti chtějí od svých vztahů něco víc, touží po něčem, co se jejich rodičům nepovedlo udržet, tedy po šťastném a zdárném manželství, které je založené na lásce, věrnosti a důvěře. Také je však důležité poukázat na to, že většina dětí z rozvedených rodin vstupuje do dospělosti jako váhaví a nejistí jedinci, kteří sebou nesou rozvod rodičů jako určité břemeno.

Pohled na manželství či celkově veškeré formy partnerských vztahů se liší ze dvou různých úhlů pohledů, a to z pohledu dětí, jejichž rodiče se rozvedli a z pohledu dětí, jejichž rodiče jsou stále spolu. Děti z rozvedených rodin na svůj

budoucí či současný partnerský život nahlíží mnohem pesimističtějším pohledem, než je tomu u dětí z rodin s oběma biologickými rodiči. A proto je důležité si představit základní rozdíly vnímání partnerských vztahů mezi těmito dvěma skupinami.

Děti, které zakusily rozvod rodičů, mají oproti dětem z rodin s oběma biologickými rodiči velkou pravděpodobnost, že na základě zhoršení ekonomické situace domácnosti budou vstupovat do manželství v dřívějším věku [Amato 1996; Šťastná 2006; Thornton 1991; Wolfinger 2003]. Na základě toho, že děti z rozvedených rodin vstupují do manželství mnohem dříve a také po jejich zkušenosti s rozvodem rodičů, mají mnohem větší obavy než jejich vrstevníci z rodin s oběma biologickými rodiči, že i jejich vlastní manželství skončí rozvodem [Thornton 1991; Amato 1996; Amato, Cheadle 2005; Kiernan, Cherlin 1999; Amato, Booth 1991]. Autoři Amato a DeBoer [2001] k tomuto tématu ještě dodávají, že šance, že skončí i manželství dětí rozvodem se dvojnásobně zvyšuje. Je to dáno tím, že děti z rozvedených rodin nevidí manželství jako celoživotní, popřípadě dlouhotrvající, závazek.

Děti z rozvedených rodin, podle mnoha výzkumníků, začínají i se svým sexuálním životem mnohem dříve než děti z rodin s oběma biologickými rodiči. Zpravidla je to důsledek zhoršené ekonomické situace v domácnosti, kde děti žijí [Wolfinger 2003; Althaus 1997; Kiernan, Hobcraft 1997; Cherlin, Kiernan, Chase-Lansdale 1995; Tasker 1990 in Tasker, Richards 1994]. Dřívější sexuální aktivita a tendence odcházet z domova v dospělosti po zkušenosti s rozvodem rodičů způsobuje to, že si děti z rozvedených rodin mnohem dříve hledají partnery, ale ne všechny děti z rozvedených rodin se chtějí vdávat nebo ženit. A proto je u těchto dětí mnohem větší pravděpodobnost, že budou upřednostňovat kohabitaci před manželstvím, než jak tomu je u dětí z rodin s oběma biologickými rodiči [Thornton 1991; Axinn, Thornton 1996; Cunningham, Thornton 2006; Tasker 1992 in Christensen, Brooks 2001].

Rodiče během rozvodového procesu a vlastně i před ním vykazují určitou míru konfliktů, která značně ovlivňuje jejich děti. Děti z rozvedených rodin tedy

z větší části přebírají od svých rodičů modely konfliktního chování, které se později promítají do jejich vlastních partnerských vztahů a díky tomu mají ve svých manželstvích či partnerských vztazích mnohem větší problémy než děti z rodin s oběma biologickými rodiči, které během své socializace pozorovaly většinou nekonfliktní modely chování [Cummings, Davies 1994 in Šťastná 2006; Amato, DeBoer 2001; Amato 1996; Amato et al. 2007; Westervelt, Vanderberg 1997]. S tím, že si děti přebírají během své socializace určité rysy chování, souvisí také to, že děti z rozvedených rodin mají oproti svým vrstevníkům z rodin s oběma biologickými rodiči mnohem menší důvěru ve své vztahy či partnery [Johnston, Thomas 1996 in Christensen, Brooks 2001].

Ukázali jsme si, jak rozvod rodičů ovlivňuje děti v mnoha ohledech. V úvodní části této kapitoly byly zmíněné aspekty, které ovlivňují dítě a jeho budoucí či současné partnerské vztahy. Tyto aspekty budou v následujících sekcích rozebrány podrobněji.

4.1 Následky rozvodu rodičů

Rozvod rodičů může ovlivňovat partnerské vztahy jejich dětí v několika různých ohledech. V rámci tohoto tématu jsem vybrala několik aspektů, které se v mnou prostudovaných studiích vyskytovaly nejčastěji, a to hlavně doba, kdy děti z rozvedených rodin začínají se sexuálním životem, kdy vstupují do prvního manželství, popřípadě zda preferují kohabitaci a následně bude představeno problémové chování a komunikace ve vlastních vztazích dětí z rozvedených rodin.

4.1.1 Sexuální chování

Děti po rozvodu rodičů zažívají období, převážně v adolescenci, plné stresu. Mají pocit zrady, opuštění a pocit toho, že nejsou milováni. Na základě těchto negativních pocitů u těchto dětí nastává velká pravděpodobnost, že budou mít v budoucnu problémy s láskou a celkově budou zažívat manželskou úzkost [Wallerstein 1991 in Christensen, Brooks 2001]. S těmito negativními pocity by se dalo spojovat to, že děti z rozvedených rodin mají tendenci hledat si nějakou

romantickou lásku, a proto začínají se svým sexuálním životem mnohem dříve než děti z rodin s oběma biologickými rodiči. To může být způsobeno tím, že děti po zkušenosti s rozvodem rodičů začínají vnímat své vztahy mnohem vážněji a jejich budoucí či současný vztah se stává jednou z velmi důležitých věcí v jejich životě, a proto k tomuto závazku (v tomto smyslu začátek sexuálního života) u nich dochází mnohem dříve, než jak tomu je u jejich vrstevníků s oběma biologickými rodiči [Tasker 1990 in Tasker, Richards 1994].

Dřívější sexualita dětí z rozvedených rodin je tedy vnímána jako následek rozvodu rodičů a docházet k ní může z několika dalších důvodů. Jedním z důvodů je, že dítě po rozvodu rodičů vidí, že rodiče udržují dál nějaké sexuální vztahy, a to i mimo manželství a s jinými partnery. To, co si z toho dítě odnese je, že k provozování sexuálních aktivit není třeba manželského závazku a nemanželský sex není tedy nic špatného. Další důvod pro dřívější sexualitu může být ten, že děti se tak snaží reagovat na rozvod rodičů. Snaží se předvádět a chovat se rebelsky, protože mají vztek nebo jsou zklamaní z rozvodu rodičů [Cherlin, Kiernan, Chase-Lansdale 1995].

Další možné vysvětlení, proč děti z rozvedených rodin začínají svůj sexuální život podstatně dříve, nabízí Kiernan a Hobcraft [1997], kteří tvrdí, že dřívější sexualita těchto dětí je způsobena tím, že rodiče po rozvodu nemají na své děti tolik času, nevěnují jim dostatek pozornosti a jsou značně benevolentnější a mnohem chápavější ohledně nočních aktivit jejich dítěte. Rodiče chápou, že dítě potřebuje po zkušenosti s jejich rozvodem nějakou zábavu a rozptýlení, a proto tolerují noční večírky jejich dítěte. To však ve většině případů způsobuje to, že dítě začíná být sexuálně aktivním v brzkém věku (16 let a méně).

Na brzkou sexuální aktivitu má, dle Tasker a Richardse [1994], velký vliv také míra konfliktů v domácnosti před, při i po rozvodu. Protože pokud byla či je míra konfliktu v rodině vysoká, tak děti mají tendenci z takovéto rodiny často utíkat a začínat se sexuálními vztahy mnohem dříve, než by to dělaly, pokud by rodina byla málo konfliktní.

Gabardi a Rosen [1992 in Christensen, Brooks 2001] představují tvrzení, že děti z rozvedených rodin jsou mnohem náchylnější k tomu mít více sexuálních partnerů, než je tomu u dětí z rodin s oběma biologickými rodiči. Autoři k tomuto tvrzení poskytují dvě teoretická vysvětlení. První možností je, že zvýšené sexuální chování by mohlo být způsobeno tím, že konflikt mezi rodiči před i po rozvodu vyvolal v dětech větší potřebu fyzické či sexuální náklonnosti. Druhým odůvodněním je to, že zvýšené sexuální chování by mohlo být způsobeno touhou mít lepší vztah a mýtem, že sexuální intimnost by mohla vést k zdravějšímu vztahu anebo lásce.

4.1.2 Preference kohabitace

Wallerstein et al. [2002 in Šťastná 2006] poukazuje na to, že vliv rozvodu rodičů na dítě se zintenzivňuje především v dospělosti, a to hlavně díky tomu, že v dospělosti děti začínají uvažovat o svých partnerských vztazích. V této době začíná zesilovat vliv zkušenosti s rozvodem rodičů, protože si děti začínají vybírat svého životního partnera a tvořit si vlastní rodinu.

Děti pohlížejí na rozpad manželství jejich rodičů ze dvou úhlů – mají větší obavy ohledně svého manželského úspěchu a mají negativnější postoje k manželství jakožto instituci. Tyto negativnější postoje by mohly vést k tomu, že mezi těmito dětmi bude narůstat kohabitace. Tato situace by mohla nastat z toho důvodu, že mladí lidé jsou mnohem opatrnější ohledně manželského závazku, a tak by se mohlo stát, že budou kohabitaci vidět jako náhradu za manželství [Thornton 1991].

Kohabitaci jako náhradu za manželství představují ve své studii i Axinn a Thornton [1996], jenž uvádí, že děti z rozvedených rodin pravděpodobně cítí menší nadšení ohledně manželství než děti z rodin s oběma biologickými rodiči. Tyto negativní pocity, které mají děti ohledně manželství, mohou přispět k pozitivnějším postojům dětí ke kohabitaci mezi dětmi z rozvedených rodin, konkrétněji spíše mezi dětmi, které vidí v kohabitaci způsob, jak se vyhnout manželství. Axinn a Thornton [1992] již ve své dřívější studii poukazovali na to, že děti z rozvedených rodin mají mnohem větší pravděpodobnost toho, aby si

vyzkoušely nemanželskou kohabitaci, a to z toho důvodu, že rozvedení rodiče mají pozitivnější přístup k rozvodu a méně pozitivnější přístup k manželství a děti si od nich tyto postoje velmi často přebírají a inspirují se jimi pro jejich budoucí vztahy.

Období kohabitace, ale může i po delší době skončit manželstvím. Na toto tvrzení poukazuje například Amato [1996], který tvrdí, že některé děti se berou v brzkém věku, ale některé zase odkládají sňatek na pozdější dobu, a to z toho důvodu, že některé děti, které zakusily rozvod rodičů, mají tendenci v dospělosti kohabituovat před manželstvím, což vede k tomu, že je do manželství nic netlačí a vstup do manželství odkládají na pozdější dobu anebo do něj nikdy nevstoupí.

4.1.3 Brzký vstup do manželství

Tasker [1992 in Christensen, Brooks 2001] poukazuje na to, že děti z rozvedených rodin mnohem častěji než děti z rodin s oběma biologickými rodiči, tvrdí, že nemají v plánu, po zkušenosti s rozvodem rodičů, se někdy v budoucnu vdávat či ženit, a proto především preferují kohabitaci před manželstvím. Avšak dle Tasker je zde také možnost, že i když mají tyto děti negativní postoje k manželství, tak se mnohem častěji vystavují situacím, které k manželství vedou. Takovými situacemi Tasker rozumí například tyto: zanechání školy, odchod z domova a bytí ve stabilním intimním vztahu.

Děti z rozvedených rodin mají tendenci vstupovat do manželství dříve, než to dělají děti z rodin, kde jsou přítomni oba rodiče. Tato tendence může být způsobena tím, že děti z rozvedených rodin emočně strádají anebo tím, že děti chtějí odejít co nejdříve z domácnosti, která je po rozvodu rodičů většinou ekonomicky nevýhodná [Amato 1996]. Dalším možným vysvětlením je to, že díky rozvodu rodičů na sebe děti berou odpovědnost dospělých v brzkém věku, což souvisí s tím, že si v brzkém věku hledají vážnější partnerské vztahy, popřípadě rovnou vstupují do manželství [Thornton 1991].

Další důvody, které způsobují, že sňatečnost, v brzkém věku dětí z rozvedených rodin, roste, uvádí Wolfinger [2003]. Jedním z důvodů je to, že

rozvod rodičů, popřípadě to, že se jeden z rodičů (nebo oba) znovu vdá/ožení, způsobuje pro dítě nepříjemné domácí prostředí a dítě tím, že uzavře manželství v brzkém věku, řeší únik z takovéto domácnosti. Dalším důvodem je to, že rozvod rodičů má vliv na příjmy žen samoživitelek, což ovlivňuje to, že se jejich potomci berou v dřívějším věku, protože nevidí jinou možnost. Díky nízkému příjmu jejich matek se pro ně z velké části uzavírá cesta k dobrému a kvalitnímu vzdělání. A posledním důvodem, který uvádí Wolfinger, je to, že děti po zkušenosti s rozvodem rodičů mají tendenci hledat nějaký romantický vztah, což způsobuje i to, že se děti stávají sexuálně aktivními v brzkém věku.

Děti z rozvedených rodin tedy velmi často vstupují do svých manželství v brzkém věku, a to z několika důvodů, které již byly popsány výše. Avšak to, že tyto děti vstupují brzy do manželství, je pro ně jistým rizikem, protože nízký věk dětí z rozvedených rodin při vstupu do manželství je nejčastějším prediktorem rozvodu. Toto riziko rozvodu, na základě nízkého věku při vstupu do manželství, se však netýká pouze dětí z rozvedených rodin, ale týká se všech (viz. kapitola: Prediktory rozvodu). Je to hlavně z toho důvodu, že osoby, které se rozhodly uzavřít sňatek v brzkém věku, měly méně času na to, aby si našly vhodného partnera. Další dvě možnosti, proč hrozí rozpad takového manželství, je to, že tyto osoby ještě nejsou zcela připraveny na to, aby přijaly manželské role, a také to často bývá způsobeno tím, že mladé páry, které se rozhodnou jít do manželství, tak nemají dostatek ekonomických prostředků. Pro takové osoby je ale také velmi snadné se poté rozvést, protože jsou ještě v mladém věku a vědí, že mají ještě velké šance na to, aby se znovu provdaly či oženi [Šťastná 2006].

Zda manželství dětí z rozvedených rodin vydrží či nikoliv spojují autoři Kiernan a Cherlin [1999] také s dobou, kdy nastal rozvod rodičů. Autoři uvádějí, že pokud rozvod rodičů děti nezakusily anebo zakusily, ale až po 20. roce života, tak mají velkou pravděpodobnost, že jejich manželství neskončí rozvodem. Je to z toho důvodu, že děti, jejichž rodiče se rozvedli po jejich 20. roce, tak s velkou pravděpodobností již nežijí doma se svými rodiči, tudíž je nemůže jejich chování během rozvodu a po rozvodu tolik ovlivnit. Naopak děti, jejichž rodiče se rozvedli ještě před tím, než dovršily 20. roku života, tak mají velkou pravděpodobnost, že

i jejich manželství skončí rozvodem, protože viděly, jak rozvod probíhá a naučily se od svých rodičů určitému chování, které si ponесou až do dospělosti.

4.1.4 Problémové chování a komunikace

Cunningham a Thornton [2006] představují, že děti mohou pozorovat, jak vypadá manželství u jejich sourozenců, kamarádů či známých, ale ten nejdelší možný čas, který mohou věnovat pozorování určitého manželství, jim dávají jejich rodiče. Skrze toto pozorování si děti následně ustavují své představy či postoje ohledně toho, jak se chovat, vyjadřovat a spolupracovat ve svém budoucím manželství.

Amato et al. [2007] uvádí, že s vyššími úrovněmi manželských problémů dětí rozvodu je spojeno to, že děti z rozvedených rodin zažívají ve svých manželstvích či partnerských vztazích více problémů a méně pocitů štěstí. Děti se tedy po zkušenosti s rozvodem rodičů cítí ohroženi více než kdy dříve, a to z několika následujících důvodů. Prvním důvodem může být to, že rodiče, jejichž manželství skončilo rozvodem, vykazují horší komunikační dovednosti, špatné řešení problémů a špatné řešení konfliktů. To vede k tomu, že některé děti z rozvedených rodin s velkou pravděpodobností dosáhnou dospělosti s tím, že budou vykazovat nedostatky v mezilidských dovednostech, které by měly usnadňovat navázání a udržení jejich budoucího stabilního a intimního vztahu. Druhým důvodem je, že někteří rodiče se rozhodnou zůstat spolu i přes nepřetržité konflikty mezi sebou. Jediné, co tímto ukazují svým dětem je, že děti se z toho naučí, že je mnohem snazší opustit manželství, které je plné konfliktů, než aby investovaly svůj čas a energii do toho, aby takové manželství spravily. Posledním důvodem je, že je zde možnost, že genetický přenos antisociálního chování by mohl být základem přenosu manželských problémů skrze generace.

Na základě toho, že si děti prožily rozvod svých rodičů a celým tím procesem prošly s nimi, tak je zcela nemožné, aby to na nich nezanechalo nějaké následky, které se týkají chování. Děti si hlavně v rámci socializace od svých rodičů přebírají určité druhy chování, které se poté v budoucnu projeví v jejich vlastních partnerských vztazích. Je třeba si tedy ukázat, jak se může chování

rodičů před rozvodem, při rozvodu a po rozvodu promítnout do celkového chování jejich dítěte.

Jedním z hlavních problémových rysů, který se vyskytuje u dětí z rozvedených rodin, je tedy jejich chování v jejich partnerských vztazích, a to ať už jde o manželství či kohabitaci. Narušené vztahy mezi rozvedenými rodiči dětí zvyšují pravděpodobnost, že se u dítěte rozvinou rysy a určité vzorce chování, které budou zasahovat do intimních vztahů dítěte v dospělosti, protože děti z rozvedených rodin většinou nemají zkušenost s modelem úspěšného partnerského chování. V důsledku toho se některé děti nemusí naučit určitým dovednostem, které by jim usnadnily navazování dlouhodobých pout s ostatními (jako je například efektivní komunikace a umění kompromisů). Rozvod rodičů a celkové narušení vztahu rodič – dítě vede k tomu, že děti pociťují emocionální nejistotu a vede to k rozvoji určitých osobnostních rysů jako je například nedostatek důvěry, neschopnost svěřit se s něčím partnerovi anebo žárlivost [Cummings, Davies 1994 in Šťastná 2006].

Na tuto problematiku se ve své studii zaměřuje Amato a DeBoer [2001], kteří uvádí, že dítě si ze zkušenosti rozvodu rodičů přebírá určité znaky chování. Při zkoumání párů, jejichž manželství skončilo rozvodem, se ukázalo, že tyto páry méně komunikovaly, méně poslouchaly toho druhého, byly kritičtí vůči druhému partnerovi, trávily spolu daleko méně času a zaznamenávaly více problémů s pocity žárlivosti, náládovostí, vztekem a nevěrou. Tyto modely chování se děti učí v rámci socializace od rodičů. Rodiče tedy představují ten důležitý zdroj, od kterého se děti učí, jaká je povaha manželských vztahů, stejně tak jako se učí o specifickém chování v manželství. Na základě tohoto tvrzení autoři uvádí, že je pro děti z rozvedených rodin těžší naučit se pozitivním sociálním dovednostem (například takové jako jsou kompromisy, smírné řešení konfliktů či ukazování podpory partnerovi). Rozvod rodičů tedy vytváří pravděpodobnost, že mezilidské chování, které se od nich děti naučí, bude ničit intimní vztahy a bude zde tedy narůstat riziko manželské nestability dětí v dospělosti.

S touto problematikou mezilidského chování u dětí z rozvedených rodin může souviset, dle Amata [1996], i socioekonomický status. Amato tvrdí, že nízký socioekonomický status je spojený s rizikem rozvodu, a to z toho důvodu, že páry s nízkým socioekonomickým statusem mají větší problém s komunikací mezi sebou. Nekomunikují tak efektivně, jako to zvládají například páry s vyšším socioekonomickým statusem. Špatná komunikace a to, že si páry s nízkým socioekonomickým statusem nemohou dovolit chodit na spoustu společných aktivit, může být spojováno s rizikem rozvodu, protože tyto páry nemají většinou ani moc volného času, který by mohli trávit spolu.

Autoři se ve svých studiích téměř všichni shodují na tom, že rozvod rodičů ovlivňuje jejich děti v tom, jak se budou chovat oni ve svých partnerských vztazích. Na toto téma se ve své studii zaměřili i Westervelt a Vanderberg [1997], kteří ve svých výsledcích uváděli, že problémy s intimitou, které mají děti z rozvedených rodin, pramení z toho, že se děti od svých rodičů (pokud tedy pochází z vysoce konfliktní rozvedené rodiny) učí nevhodnému chování, špatným komunikačním dovednostem a dysfunkčním vzorům. Poté, co se toto děti od svých rodičů postupně naučí, si vytváří podobné prostředí a začínají praktikovat stejný druh chování i ve svých partnerských vztazích. Amato et al. [2007] dodává, že děti z rozvedených rodin mají podle některých autorů tendenci být náchylnější k manželským sporům více, než je tomu u dětí z rodin s oběma biologickými rodiči.

Jak již bylo zmíněno, tak některé studie představují tvrzení, že děti díky zkušenosti s rozvodem získávají od svých rodičů určité rysy v chování, jako například to, že děti neumí řešit problémy ve svých vztazích. Proti tomuto tvrzení se však vymezují Wallerstein a Blakeslee [1989 in Shulman et al. 2001], které uvádějí, že děti si z rozvodu rodičů mohou odnést mnohem větší citlivost k problémům, které v jejich vztazích mohou nastat a vytváří si tak mnohem větší závazek k tomu, aby všechny své problémy ve vztazích spíše řešily, než aby je přehlížely.

4.2 Postoje dětí k rozvodu

Ve své studii Amato [1996] představuje postoje dětí k rozvodu. Děti z rozvedených rodin zastávají liberální postoje k rozpadu manželství. To znamená, že tyto děti pocítují menší nutkání k tomu, aby zůstaly v manželství, které z jejich pohledu není šťastné. Tyto děti jsou mnohem pesimističtější ohledně šancí, že jejich manželství bude dlouho-trvajícím a díky tomu posuzují rozvod méně negativně, než to dělají ostatní. To, že mají děti z rozvedených rodin tyto postoje, může souviset s tím, že si rozvod rodičů zakusily na vlastní kůži, což znamená, že se naučily z první ruky, že rozvod může být řešením problematického vztahu.

Toto tvrzení ve své studii potvrzují i Amato a DeBoer [2001], kteří uvádí, že rozvod rodičů ukazuje dětem, že manželský závazek může být zrušen, že manželství netrvá věčně a lidé tedy nezůstávají ve vztazích, které jim nevyhovují. Rozvod tedy poskytuje lidem příležitosti vidět své štěstí s alternativním partnerem.

Bumpass, Martin a Sweet [1991] ve své studii předkládají své očekávání, že pokud budoucí manželé budou oba pocházet z rozvedených rodin, tak v případě tohoto manželství narůstá velká pravděpodobnost, že také skončí rozvodem. Toto jejich očekávání ve své studii potvrzují a ztotožňují se s ním i autoři Hetherington a Elmore [2004 in Lansford 2009].

Děti z rozvedených rodin často udržují myšlenku toho, že manželství netrvá věčně a že rozvod je pro ně cestou ze špatného vztahu. Johnston a Thomas [1996 in Christensen, Brooks 2001] dodávají, že pokud děti z rozvedených rodin zakusí určité problémy v jejich vztazích, tak se mnohem častěji odkazují k rozvodu jakožto k řešení, aniž by se pokusily pracovat na jejich vztazích. Tento postoj dětí, které zakusily rozvod rodičů, vede právě k tomu, že míra počtu rozvodů u dětí z rozvedených rodin stoupá.

4.3 Genderové rozdíly

Z hlediska toho, jakou souvislost má gender a vliv rozvodu rodičů na děti se mnoho autorů různí. Jsou zde autoři, kteří tvrdí, že genderové rozdíly ve vnímání rozvodu rodičů jsou, ale poté jsou tu zase výzkumníci, kteří žádné rozdíly neshledávají.

Jak již bylo několikrát zmíněno, tak děti z rozvedených rodin, dle mnoha autorů, mají mnohem větší tendenci brát se v dřívějším věku, než je tomu u jejich vrstevníků. Podle autorů Tasker a Richards [1994] se však dělí tyto děti na dvě skupiny. Jednou skupinou jsou tzv. singles, tedy děti, které zůstávají samy a nechtějí vstupovat do manželství. Druhou skupinou jsou právě ty děti, které se berou v dřívějším věku. Podle autorů však k tendenci vstoupit do manželství v brzkém věku mají blíže spíše ženy než muži.

Proces rozvodu rodičů však více negativně ovlivňuje chlapce než dívky, a to v rámci jejich postoje k manželství [Zaslow 1989 in Tasker, Richards 1994]. S tím však také souvisí to, že ve studiích, které se týkají toho, jak rozvod rodičů ovlivňuje jejich děti, se výzkumníci soustředí spíše na menší děti než na adolescenty. Dívka, která zakusí rozvod rodičů v nízkém věku, si ponese do dospělosti méně následků z rozvodu rodičů než dívka, která zažije rozvod rodičů v období adolescence, protože v této době na ni nejvíce působí rozvod rodičů, který se přenáší do jejího vnímání intimních či partnerských vztahů [Wallerstein, Corbin 1989 in Tasker, Richards 1994].

Několik autorů shledalo, že ženy mají mnohem větší tendenci být méně optimistické ohledně toho, jak dlouho bude jejich vztah trvat. Ženy totiž, více než muži, nevěří tomu, že jejich vztah bude ten, který bude trvat na věky. Tato domněnka žen může být způsobena tím, že díky rozvodu rodičů ztratily, respektive došlo k omezení, jejich vztahu s otcem, který domácnost po rozvodu opustil [Amato, Keith 1991; Furstenberg, Kiernan 2001].

Co se týče genderu tak další výzkumníci poukazovali na to, že u žen vede zkušenost s rozvodem rodičů k nárůstu sexuálních partnerů [Kinnaird, Gerrard 1986 in Christensen, Brooks 2001]. S tímto tvrzením někteří výzkumníci

nesouhlasí. Ti tvrdí, že k nárůstu sexuálních partnerů po zkušenosti s rozvodem rodičů dochází, ale mezi muži a ženami se tento rozdíl nijak závratně neliší [Gabardi, Rosen 1991 in Christensen, Brooks 2001].

S ohledem k partnerským vztahům výzkumníci Aro a Palosaari [1992 in Christensen, Brooks 2001] poukazují na to, že mladé dívky po zkušenosti s rozvodem rodičů projevovaly vyšší konflikty ve svých vztazích, než tomu bylo u chlapců. Chlapci, dle Tasker a Richardse [1994], sice měli negativnější postoje k manželství, pokud byli z rozvedených rodin, ale ti chlapci, kteří po zkušenosti rozvodu rodičů odcházeli z domova a ze školy dříve, tak zároveň měli velkou tendenci hledat si vážný a stabilní vztah.

S tím, že mladé dívky projevovaly vyšší míru konfliktů ve svých vztazích, může souviset i to, že se během jejich socializace, během níž zakusily i rozvod rodičů, naučily od svých matek být soběstačné, protože zaměstnání jejich matek má velký vliv především právě na dívky. Dívky z rozvedených rodin si přebírají od svých matek tendenci méně se zajímat o rodinný život a více se zajímat o úspěch na trhu práce, což vede k tomu, že dívky jsou poté více samostatné, protože se během jejich socializace naučí, že nemohou počítat s nepřetržitou podporou mužů. Právě díky tomu, že se ženy soustředí více na zaměstnání, dochází k tomu, že mnohem častěji uvažují o rozvodu. Je to způsobeno tím, že díky zaměstnání klesá jejich ekonomická závislost na partnerovi a tím pádem se manželství mnohem snáz opouští [Amato 1996].

5 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, zda rozvod rodičů ovlivňuje pohled a vnímání dětí na jejich současné či budoucí partnerské vztahy. K tomu, abych zjistila, zda rozvod ovlivňuje vnímání dětí ohledně jejich partnerských vztahů bylo přečteno a použito mnoho výzkumných studií.

Dospěla jsem k závěru, že rozvod rodičů ovlivňuje děti a jejich vztahy v mnoha ohledech. Téměř všichni výzkumníci se shodují na tom, že většina dětí z rozvedených rodin má největší obavy ohledně toho, že i jejich vlastní manželství skončí rozvodem, a proto převážná většina dětí z rozvedených rodin upřednostňuje před manželstvím kohabitaci, která pro ně především znamená to, že pokud se pár rozejde, tak nemusí podstupovat celý dlouhotrvající proces rozvodu.

To, co ale převážně rozhoduje o budoucnosti mladých lidí z rozvedených rodin je zhoršená ekonomická situace v domácnosti, která nastane po rozvodu rodičů. V první řadě to znamená to, že pečující rodič má dost práce s užitím domácnosti, a tak nevěnuje dostatek pozornosti dítěti, což má za následek to, že děti z rozvedených rodin začínají se svým sexuálním životem mnohem dříve, než jak tomu je u dětí z rodin s oběma biologickými rodiči. Dřívější sexuální aktivity a špatná ekonomická situace v domácnosti má většinou za následek také to, že děti utíkají z domova a vstupují do manželství v nízkém věku, čímž zvyšují pravděpodobnost toho, že i jejich vlastní manželství skončí rozvodem.

Děti z rozvedených rodin se ve vnímání jejich současných či budoucích partnerských vztahů rozdělují na dvě skupiny. Jednou skupinou je ta skupina, již byla zmíněna výše, která na základě zhoršené ekonomické situace rodiny odchází z domova, aby vstoupily do manželství co nejdříve. Je to takový únik ze zhoršené domácnosti. Druhou skupinu tvoří ty děti z rozvedených rodin, které se rozhodnou do manželství buďto nevstoupit vůbec a zcela upřednostňují typ nesezdaného soužití, tzv. kohabitace, nebo se rozhodnou manželství odložit až do pozdějšího věku a také alespoň zpočátku upřednostnit kohabitaci.

Rodiče během rozvodu i v době před rozvodem ukazují svým dětem konfliktní model chování. Je to způsobeno tím, že se pořád hádají, málo komunikují a neřeší své problémy. Tyto vzorce chování děti od svých rodičů většinou přebírají a přenášejí je do svých partnerských vztahů, což způsobuje většinu jejich manželských problémů. Tyto manželské, či vztahové, problémy jsou způsobeny především tím, že se děti z rozvedených rodin většinou nemají od koho naučit, jak se problémy řeší, a proto je radši neřeší vůbec. Jsou zde ale některé výjimky, které si z konfliktní komunikace rodičů berou příklad a ve svých partnerských vztazích to využívají ve svůj prospěch a snaží se učit nekonfliktnímu modelu chování a nechovat se jako jejich rodiče. Většinou ale děti od svých rodičů přebírají negativní postoje k manželství a zastávají pozitivnější postoje k rozvodu. Pozitivnější postoje k rozvodu zauímají hlavně z toho důvodu, že se od svých rodičů naučily, že pokud manželství nefunguje, tak rozvod je cesta, jak se z nefungujícího partnerského vztahu dostat.

Další výzkumy by se dle mého názoru měly podrobněji zabývat ne teoretickou stránkou vlivu rozvodu na partnerské vztahy dětí, ale spíše tou praktickou stránkou. Měly by podrobně vysvětlit, jak se děti cítí během rozvodu rodičů, jak se chovají v nepřítomnosti rodičů, jak si své chování během rozvodu přenáší do svých vztahů a jak se následně chovají ve svých vztazích. Výzkumů na toto téma bylo provedeno již mnoho, ale všechny výzkumy se pohybují na obecné úrovni a dle mého názoru chybějí výzkumy, a to hlavně v České republice, které by se tímto tématem zabývaly do hloubky a o této problematice říkaly více.

6 Seznam použité literatury a pramenů

- Acock, A. C., D. H. Demo. 1994. „Family diversity and well-being.“ In „The Consequences of Divorce for Adults and Children.“ *Journal of Marriage and Family* 62 (4): 1269–1287.
- Althaus, F. 1997. „Children from Disrupted Families Begin Having Sex, And Children, at Early Age.“ *Family Planning Perspectives* 29 (5): 240–242.
- Amato, P. R. 1996. „Explaining the intergenerational transmission of divorce.“ *Journal of Marriage and the Family Issues* 58 (3): 628–640.
- Amato, P. R. 2000. „The Consequences of Divorce for Adults and Children.“ *Journal of Marriage and Family* 62 (4): 1269–1287.
- Amato, P. R., A. Booth. 1991. „The Consequences of Divorce for Attitudes Toward Divorce and Gender Roles.“ *Journal of Family Issues* 12 (3): 306–322.
- Amato, P. R., A. Booth. 1997. „A generation at risk: Growing up in an era of family upheaval.“ In „The Consequences of Divorce for Adults and Children.“ *Journal of Marriage and Family* 62 (4): 1269–1287.
- Amato, P. R., A. Booth, D. R. Johnson, S. J. Rogers. 2007. *Alone Together: How Marriage in America Is Changing*. Cambridge: Harvard University Press.
- Amato, P. R., D. D. DeBoer. 2001. „The Transmission of Marital Instability Across Generations: Relationship Skills or Commitment to Marriage?“ *Journal of Marriage and the Family* 63 (4): 1038–1051.
- Amato, P. R., J. Gilbreth. 1999. „Nonresident fathers and children’s well-being: A meta-analysis.“ In „The Consequences of Divorce for Adults and Children.“ *Journal of Marriage and Family* 62 (4): 1269–1287.
- Amato, P. R., J. Cheadle. 2005. „The Long Reach of Divorce: Divorce and Child Well-Being across Three Generations.“ *Journal of Marriage and Family* 67 (1): 191–206.

- Amato, P. R., B. Keith. 1991. „Parental Divorce and Adult Well-Being: A Meta-Analysis.“ *Journal of Marriage and Family* 53 (1): 43–58.
- Aro, H. M., U. K. Palosaari. 1992. „Parental divorce, adolescence, and transition to young adulthood: A follow-up study.“ In „Adult Children of Divorce and Intimate Relationships: A Review of the Literature.“ *The Family Journal* 9 (3): 289–294.
- Axinn, W. G., A. Thornton. 1992. „The Relationship between Cohabitation and Divorce: Selectivity or Causal Influence?“ *Demography* 29 (3): 357–374.
- Axinn, W. G., A. Thornton. 1996. „The Influence of Parent’s Marital Dissolutions on Children’s Attitudes Towards Family Formation.“ *Demography* 33 (1): 66–81.
- Bumpass, L.L. 1990. „What’s Happening to the Family? Interactions Between Demographic and Institutional Change.“ In *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 15.
- Bumpass, L. L., T. C. Martin, J. A. Sweet. 1991. „The Impact of Family Background and Early Marital Factors on Marital Disruption.“ *Journal of Family Issues* 12 (1): 22–42.
- Cummings, E. M., P. T. Davies. 1994. „Maternal Depression and Child Development.“ In *Rozvody a děti: vliv rozvodu rodičů na životní dráhu dětí*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 175–191.
- Cunningham, M., A. Thornton. 2006. „The influence of parents’ marital quality on adult children’s attitudes toward marriage and its alternatives: main and moderating effects.“ *Demography* 43 (4): 659–672.
- Český statistický úřad. 2015a. *Sňatečnost*. Dostupné z: <https://www.czso.cz>.
- Český statistický úřad. 2016a. *Pohyb obyvatelstva v českých zemích 1785 - 2015*. Dostupné z: <https://www.czso.cz>.

Český statistický úřad. 2016b. *Vybrané demografické údaje v České republice*. Dostupné z: <https://www.czso.cz>.

Emery, R. E. 1994. „Renegotiating family relationships: Divorce, child custody, and mediation.“ In „The Consequences of Divorce for Adults and Children.“ *Journal of Marriage and Family* 62 (4): 1269–1287.

Emery, R. E., M. Waldron, K. M. Kitzmann, J. Aaron. 1999. „Delinquent behavior, future divorce or nonmarital childbearing, and externalizing behavior among offspring: A 14-year prospective study.“ In „Parental Divorce and Children’s Adjustment.“ *A Journal of the Association for Psychological Science* 4 (2): 140–152.

Eurostat. 2015. *Short Analytical Web Note 3/2015*. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat>.

Eurostat. 2016. *Marriage and divorce statistics*. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat>.

Furstenberg, F., K. E. Kiernan. 2001. „Delayed Parental Divorce: How Much Do Children Benefit?“ *Journal of Marriage and Family* 63 (2): 446–458.

Gabardi, L., L. A. Rosen. 1991. „Differences between college students from divorced and intact families.“ In „Adult Children of Divorce and Intimate Relationships: A Review of the Literature.“ *The Family Journal* 9 (3): 289–294.

Gabardi, L., L. A. Rosen. 1992. „Intimate relationships: College students from divorced and intact families.“ In „Adult Children of Divorce and Intimate Relationships: A Review of the Literature.“ *The Family Journal* 9 (3): 289–294.

Giddens, A. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.

Hetherington, E. M., A. M. Elmore. 2004. „The intergenerational transmission of couple instability.“ In „Parental Divorce and Children’s Adjustment.“ *A Journal of the Association for Psychological Science* 4 (2): 140–152.

Hubatková, B., M. Kreidl, M. Štípková, L. Rabušic. 2012. „Vliv rozvodu na vzdělanostní šance dětí.“ In *Proměny partnerství: životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 178–192.

Chaloupková, J., P. Šalamounová. 2004. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Cherlin, A. J., K. E. Kiernan, L. P. Chase-Lansdale. 1995. „Parental Divorce in Childhood and Demographic Outcomes in Young Adulthood.“ *Demography* 32 (3): 299–318.

Johnston, S. G., A. M. Thomas. 1996. „Divorce versus intact parental marriage and perceived risk and dyadic trust in present heterosexual relationships.“ In „Adult Children of Divorce and Intimate Relationships: A Review of the Literature.“ *The Family Journal* 9 (3): 289–294.

Kiernan, K. E., A. J. Cherlin. 1999. „Parental Divorce and Partnership Dissolution in Adulthood: Evidence from a British Cohort Study.“ *Population Studies* 53 (1): 39–48.

Kiernan, K. E., J. Hobcraft. 1997. „Parental Divorce During Childhood: Age at First Intercourse, Partnership and Parenthood.“ *Population Studies* 51 (1): 41–55.

Kinnaird, K. L., M. Gerrard. 1986. „Premarital sexual behavior and attitudes toward marriage and divorce among young women as a function of their mothers' marital status.“ In „Adult Children of Divorce and Intimate Relationships: A Review of the Literature.“ *The Family Journal* 9 (3): 289–294.

Klimeš, J. 2005. „Partneři a rozchody.“ In *Divorce as Phenomenon of Modernity: Theory and Research*. London: Edmund Press.

Matoušek, O. 1997. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Možný, I. 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství.

- Rabušic, L. 2001. *Kde ty všechny děti jsou?* Praha: Sociologické nakladatelství.
- Riessmann, C. K. 1990. „Divorce talk: Women and man make sense of personal relationships.“ In „The Consequences of Divorce for Adults and Children.“ *Journal of Marriage and Family* 62 (4): 1269–1287.
- Šťastná, A. 2006. „Rozvody a děti: vliv rozvodu rodičů na životní dráhu dětí.“ In *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 175–191.
- Tasker, F. L. 1990. „Adolescents' attitudes to marriage and relationships following parental divorce.“ In „Adolescents' Attitudes Toward Marriage and Marital Prospects After Parental Divorce: A Review.“ *Journal of Adolescent Research* 9 (3): 340–362.
- Tasker, F. L. 1992. „Anti-marriage attitudes and motivations to marry amongst adolescents with divorced parents.“ In „Adult Children of Divorce and Intimate Relationships: A Review of the Literature.“ *The Family Journal* 9 (3): 289–294.
- Tasker, F. L., M. P. M. Richards. 1994. „Adolescents' Attitudes Toward Marriage and Marital Prospects After Parental Divorce: A Review.“ *Journal of Adolescent Research* 9 (3): 340–362.
- Thornton, A. 1991. „Influence of the Marital History of Parents on the Marital and Cohabital Experiences of Children.“ *American Journal of Sociology* 96 (4):868–894.
- U.S. Census Bureau. 2011. *Number, Timing, and Duration of Marriages and Divorces: 2009*. Dostupné z: <https://www.census.gov>.
- U.S. Census Bureau. 2016. *National marriage and divorce rate trends for 2000–2015*. Dostupné z: <https://www.census.gov>.
- van de Kaa, D. J. 1997. „Options and Sequences: Europe's Demographic Patterns.“ In *Kde ty všechny děti jsou?* Praha: Sociologické nakladatelství.

Vohlídalová, M. 2014. „Cesty k (ekonomické) soběstačnosti žen po rozvodu a rozchodu.“ In *Vlastní cestou? Životní dráhy v pozdně moderní společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 209–228.

Wallerstein, J. S. 1991. „The long-term effects of divorce on children: A review.“ In „Adult Children of Divorce and Intimate Relationships: A Review of the Literature.“ *The Family Journal* 9 (3): 289–294.

Wallerstein, J. S., S. Blakeslee. 1989. „Second chances: Men, women, and children a decade after divorce.“ In „Parental Divorce and Young Adult Children’s Romantic Relationships: Resolution of the Divorce Experience.“ *The American Journal of Orthopsychiatry* 71 (4): 473–478.

Wallerstein, J. S., S. B. Corbin. 1989. „Daughters of divorce: Report from a ten year follow-up.“ In „Adolescents’ Attitudes Toward Marriage and Marital Prospects After Parental Divorce: A Review.“ *Journal of Adolescent Research* 9 (3): 340–362.

Wallerstein, J. S., J. Lewis, S. Blakeslee. 2002. „The Unexpected Legacy of Divorce. A 25 year landmark study.“ In *Rozvody a děti: vliv rozvodu rodičů na životní dráhu dětí*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 175–191.

Westervelt, K., B. Vandenberg. 1997. „Parental Divorce and Intimate Relationships of Young Adults.“ *Psychological Reports* 80 (1): 923–926.

Wheaton, B. 1990. „Life transitions, role histories, and mental health.“ In „The Consequences of Divorce for Adults and Children.“ *Journal of Marriage and Family* 62 (4): 1269–1287.

Wolfinger, N. H. 2003. „Parental Divorce and Offspring Marriage: Early or Late?“ *Social Forces* 82 (1): 337–353.

Zaslow, M. J. 1989. „Sex differences in children’s response to parental divorce: 2. Samples, variables, ages and sources.“ In „Adolescents’ Attitudes Toward Marriage and Marital Prospects After Parental Divorce: A Review.“ *Journal of Adolescent Research* 9 (3): 340–362.

7 Resumé

My bachelor thesis with the name “The influence of parental divorce on relationships of children” is an review study, which deals with the influence of parental divorce on relationships of children. This theoretical research presents how divorce affects children and their parents. It was necessary to refer how marriage and divorce in the Western world was changing. These days is the divorce rate very high. More than 50 % of children have experience with parental divorce.

The aim of my work was to find out how the parental divorce affects perception of relationships by their children. I was focusing on these topics: if they approach to their relationships differently than children with both biological parents; if they prefer more cohabitation or marriage and if they bring to their relationships certain characteristics which they have acquired thanks to parental divorce. The aim of my work was reached by studying of relevant researches on this topic which were published by foreign and Czech authors as well after 1989. The key to my search of the research studies was to contain the topic of parental divorce on children and also on their relationships.

Thesis introduce how the divorce affects all actors of the divorce process – divorced couples, their children and also divorced couples who do not have children. There are also concisely introduced general influence of divorce on divorced couples and then there are introduced general affects of divorce on children regarding education, socioeconomic status and others. Following these general affects was introduced my main chapter which concerned how parental divorce affects perception of relationships of their children.

Within my bachelor thesis I came to a conclusion that parental divorce affects children and their relationships in many aspects. Almost all of the researchers agree that most children from divorced families are most concerned about their own marriage. This is the main reason why most of the children from divorced families prefer cohabitation in the comparison with marriage. It is the way how to avoid process of divorce. It is related to process of socialization when children are learning how to live and parents are the main role model for them.